

Dédapám bora

...és halkán nyisd a Pince ajtaját! (Babits Mihály) De a teremburáját!, csapott a legöregebb Simon fiú ökölbe szorított kézzel az asztalra, hogy ijedtükben táncolni kezdtek a poharak és repdesni a gyertyalángok, az nem lehet, sógor uram, hogy ennyien ne tudjunk neked egy nyúlfarknyi predikátumot összehozni!

A ház hátsó feléből behallatszott a halottmosdató asszonyok siránkozása, akik a Főkántort készítették utolsó útjára. Ezt az inget adjátok rá, rendelkezett dédanyám, ez volt a vőlegényinge. Fésűjétek meg a szakállát is, nehogy nekem gubancosan érkezzék a mennyországba!, és amíg az asszonyok megpróbálták a merev lábra ráerőltetni a régi bálokon megtört lakkcipőt, de jó táncos volt a lelkem hajdanán!, lopva alácsúsztatva dédapám sifoningének a copfja végéből imént lenyesszintett szürke tincset. Hogy emlékezzél rám, és el ne csavarja a fejedet oda-fönn valami heprecsoré angyal, súgta a jéghideg, viaszgyertyaszín fülbe dédanyám. Dehogy is állok én szóba olyanokkal, Matild, tiltakozott a Főkántor, és dermedt vonásain átsuhant egy halovány mosoly, de lehet, hogy csupán a kelő nap hunyórintása tévesztette meg az öregasszonyt.

Tankó nagyapám – a sógor úr – szégyenkezve horgasztotta le a fejét: glóriaként viselt büszkesége, hogy ehhez a családhoz tartozik, darabokban hevert a földön. Igaz, ami igaz, ezek a Simonok tényleg találtak maguknak előnevet valami régi keresztlevélen, a kászonjakabfalvi elég hitelesen hangzik, de nagyapám gyanította, hogy azokban a régi időkben pusztán megkülönböztető jelzőként használta a tudatlan falusi pap, hogy eligazodjék a hívei között, mert a Hargita körül ugyan minden második embert Tankónak hínak, mint őt is, ám Simonból is van elég, főleg Kászonban, csak éppen föntebb hordják az orrukát, mint más. De nagyon előkelők vagytok, gondolta magában keserűen, és hogy ki vagytok a vízből a lengyel grófnő szépanyáttal, hát az is valami? Erdély tele van menekült polyákkal, minden faluban akad három-négy, osztán minden második grófnak mondja magát! Mint az ütődött harangozó, akiről az a szóbeszéd járta, hogy előbb elkótyavetyélte mindenét, még a lengyel bundáját is, barátom, azután elkártyázta a nemesi címét, majd a feleségét, és sorra a székely meg a szász székeket. Az utolsó játékra már egész Erdélyt tette föl, mert egy hang mind azt súgta a fülébe, hogy húzzál lapot tizenhétre, tők csikót a tetejére! A legfelső kártya azonban mindig a tők ász volt, így folyton a fogarasi pópa nyert és nyert és nyert, s a feldühödött székely meg szász legények félholtra verték a lengyelt, mielőtt kidobták a kocsmából. Ott találta meg pucéron, vérbe fagyva, a saját mocskában henterege a Főkántor bátyja, a fogarasi gárdián – haj de szomorú vége lett annak is, Isten nyugosztalja –, és

vette maga mellé laikus fráternek, de elébb megeskette, hogy egy kortyot sem iszik többet. Be is tartotta fogadalmát a lengyel, az ivást azóta mindig egész kupával kezdi, és meg kell hagyni, szüksége is van az italtra, mert józanon örökösen gyötri az önvád, azt hiszi szegény bolondja, hogy valóban ő veszejtette el Erdélyt s közvetve jótévőjét is, mert a nagyon tisztelendő gvárdián atyát a megszálló parancsnok azon a címen, hogy ellenök kémkedett, halálra ítélte.

A részeges krakkóitól, s hogy sógorai talán mégsem egy lengyel grófkisasszony ivadékai, no meg attól, hogy eszébe jutott a kutyabőr, megvidámodott nagyapám szíve, és lenyelt egy kortyot, azután még egyet meg még egy harmadikat is, de jó ez a kadarka! meg kell hagyni, a borokhoz értenek a Simonok! Szegény megboldogult apósom – nagy korhely volt fiatal korában! – nem engedett be akármit a pincéjébe. A csongrádi vörös simán csusszant le nagyapám torkán, kellemes hűvössége és fűszeres íze valósággal simogatta a bárzsingját. Amennyire apró teremtőtől tellett, kihúzta magát a magas támlájú ebédlőszéken, pödört egyet amúgy már szépen kihegyezett bajuszán, s odavetette a sógorainak: Nem kell nekem predikátum, a mi kutyabőrünkön a nagyságos fejedelem pecsétje fityeg!

Nem úgy van az kérlek, sógor uram, tromfolták le azok hárman, a kutyabőr itt most nem ér semmit, azt nem küldhetjük el a partecédulákkal! Ide predikátum kell, méghozzá olyan, ami illik a Tankó névhez. Ez igaz, gondolta újfent elszontyolodva nagyapám, s még ha meg is felelne az a Rákóczitól kapott kiváltságlevél, akkor se tudná megmutatni, mert az bizony ottmaradt Oláhfaluban az apjánál, ha ugyan megvan még az öreg meg a kicsi ház a Nagykő alatt, s benne a mestergerenda fölé bédugva a jobb időket váró összetekert pergamen, s hogy azóta, mióta őket Margit nagyanyámmal kizsuppolták az Alföldre, mi van otthon, azt csak az Isten tudja, mivel ritka madár a határon átröppenő levél, kivált, ha nem is tud az ember apja írni.

A csongrádi kadarka mellett virrasztó férfiak a gyászjelentés miatt ültek le éjféltajt a faragott ebédlőasztal köré, és a legfontosabbak – a megholt neve, kora, rangja, a temetés ideje – már ott díszlegetek az árkus papiroson, a gyászolók listája is szépen kikerekedett, feketéllett a papír a sok gyergyóditróitól meg kásonjakabfalvitól, és az idáig szigorúan zárva tartott borospincéből felhozott demizsonból is jól elfogyott a kadarka, csak az utolsó simítások hiányoznak, találjunk már valami alkalmas nevet, fontoskodott a legfiatalabb Simon, a helyi újságba karcolatokat írogató Vince. Irodalmi ambícióit korábban nem sokra becsülték bátyái, halász, vadász, madarász, firkász mind éhenkórász, oktatták öccsüket, de a szépséges lengyel grófkisasszony és a székely kapitány szerelmi históriáját taglaló kis beszély megjelenése óta kezdtek más szemmel tekinteni rá. No nézd csak, miből lesz a cserebogár? még a végén viszed valamire öcskös!

Igyunk, hátha attól megokosodunk, szólalt meg Jenő, a szerényen meghúzódozó közepső, kiöntve a maradék bort, és egy pillanatig mind a négyen áhítattal nézték, hogy az éjszaka kárpitját széthasító első napsugarak fényében izzani kezd a potrohos üvegcancsó, akár egy óriási drágakő. Magába gyűjtötte a pirkadati fényeket, a csonkig égett gyertyák pislálkozó lángjait, és megsokszorozva, szikrázva szórta

szét a sötét ebédlőben. Ez a mi Szent Grál kelyhünk, szólalt meg nagyapám, vívát!, és koccintott a sógoraival.

Az asszonyok rég befejezték a halott öltöztetését, és már a ravatalt díszítették a ruháskaskákban összehordott temérdek virággal, micsoda szerencse lelke, hogy nincs az a nagy kánikula, de a temetésre szép időnk lesz, dédanyám pedig a reggelit intézte a konyhán, ennyi embert etetni kell, vigyetek egy findsa kávé meg egy szelet kalácsot mindenkinek.

No iszen, feleselt a cselédlány, nem kávé kell a vénasszonyoknak, hanem mézes pálinka, attól tudnak igazán szívhez szólóan sírni!

A kancsó közben kiürült, és az áhítatnak ezzel vége szakadt, szaladj hamar Vince, vár a boros pince, adták öccsük kezébe bátyái a demizsont és a nagy, rézkarikára fűzött kulcsot, amit a gyász első perceiben vele hozattak el a Főkántor irodájából, tudod, apánk az íróasztal baloldali fiókjában tartja. Vince lebotorkált az itt-ott kicsorbult téglalépcsőn, és a kinti világosságtól elvakulva tapogatózott a kecskelábú asztalra készített gyufa után, de nem lelte. Amikor szeme hozzászokott a sötétséghez, döbbenetesen vette észre, hogy a sarokban, a híres Jancsi kántortól maradt, rózsákkal és szegfűekkel kicifrázott parasztszékben valaki ül. A hatalmas, lehajtott fejű, szakállas öregember ijesztően ismerősnek tűnt, és Vince lába gyökeret vert, nem mert közelebb menni. Az öreg hirtelen felemelte a fejét, Uramisten, hát mégis ő az!, és villámzó szemmel rá szólt, gyere, fiam, közelebb, csak nem félsz apádtól? De bizony Vince félt, és hanyatt-homlok menekült föl a napvilágra, még a demizsont is lent felejtette.

Fent, a kántorház kiteglázott, tágas udvarán már hétágra süt a reggeli nap, a kőoszlopos tornác előtt katonás rendben sorakoznak a kántorné dézsába ültetett leanderbokrai, és a konyhából frissen darált kávé illata árad. Bentről, a hálószobából kihallatszik a siratóasszonyok szomorú kántálása, és Vince szégyenszemre az ablakhoz lopakszik, hogy meglelje, ott fekszik-e az apja a frissen áthúzott ágyon a hűvös, fehér damasztoknál is fehérebb arccal, felkötött állal, esküvői ingében, szalonkabátban és csíkos nadrágban, dagadt lábán a felpördült nyelvű lakkcipővel, de a fekete kendős, fekete ruhás siratók sorfala eltakarja előle a ravatalt. Maguk az asszonyok sem látszanak, csak a sok feketeség, és a hangjuk hallatszik, ahogyan énekelve mondják, Üdvözlégy Mária, malasztal teljes. Vince szédül, megrázza kába fejét, megdörzsöli égő szemét, és a csongrádi vöröstől ködbe borult agyával megpróbálja újrapergetni az éjszaka filmjét.

Az egyszer bizonyos, hogy éjfélig mindannyian a betegszobában virrasztottak. Nincs remény, uraim, készüljenek el a legrosszabbra, tárta szét karját tehetetlenül a kecskeszakállas, tudós doktor, a Főkántor tarokkpartnere, és amikor néhány perc múltán apjuk egy halk horkanással belépett abba az örökös házba, akin nincs ajtó, se ablak, fiai elsomfordáltak mellőle, hogy átadják a halottas szobát az asszonyoknak, és nekilássanak a legfontosabb teendőnek, a gyászjelentés megírásának. Készen is lennének már, ha nem akadnak el nagyapám hiányzó predikátumánál, de hát nem hagyhatják, hogy a kászonyjakabfalvi Kászoni Simonok és a gyergyóditrói nemes Csiby Lőrincek mellett egy közrendű, minden előnév nélküli közönséges

Tankó gyászolja vőként a Főkántor Simon család fejét, mikor nincs olyan família manapság, amelyikben ne büszkélkednének egy-két nemesi előnévvel, és remélték, hogy mihamarabb rátalálnak a nagyapáméra is, még ha a honosítási papírjain nincs is nyoma ilyesminek.

A kereséshez azonban muníció kell; a gépek működéséhez is szükség van kenőanyagra, kocsikenőcsre, petróleumra, és az emberi agy sincs másképpen szerkesztve, azt is olajozni kell, hogy forogni tudjon, neki tehát mindenképpen vissza kell menni a pincébe borért, akár ott ül az apja a Jancsi kántor székében, akár nem, s ha mégis ott ül, hát be kell láttatni véle, hogy csongrádi kadarka nélkül nem lesz gyászjelentés, s ha nem lesz, honnan tudja meg a város népe, mikor temetik a mindenki által tisztelt és szeretett Főkántorunkat?

Dédapámat nem sokkal a kiegyezés után fogadta be a gazdag, délalföldi parasztváros, és már akkor is olyan szélesen nyújtózott el a délnek tartó, kényelmesen kacskaringózó Tisza, az Erdélyből leiszánkodó Kőrösök és a szeszélyes Maros által közrefogott lapályon, mint most. Olyan, mint a tehénlepény. Lapos, meleg, és bűdös, fintorította el orrát gyakran dédanyám, mert ő aztán nem akart kijönni Erdélyből, soha, semmi pénzért, apátok volt odáig ezért a porfészekért, amit főként vastagnyakú kálvinisták laktak. A katolikusok, ahogy amazok mondták, kevesen voltak, de nem akartak lemaradni a másik felekezet mögött, és a hírneves Jancsi kántornak ugyanannyi javadalom járt, mint protestáns kollegájának: száz hold zsíros feketeföld, az ennyi-annyi ölfá és a többi szokásos juttatás mellé, s amikor Jancsi kántor kimúlt e világból, jövendő utódjának is ennyit ígértek.

Dédapámat kis számú, de lelkes deputáció – a tanító és a káplán – várta az állomáson, és menten elnyerte rokonszenvüket a restiben egy kancsó jóféle, idevalósi veres bor rendelésével. Kamrahideg legyen az a bor barátom, a pincehideg már sok, megárt a veres bukójának, mondta a fehér kötényes, felgyűrt ingujjú csaposnak, aki ebből mindjárt tudta, hogy igazi úriemberrel van dolga, s ezt el is hírelte később városszerte. Dédapám nagyot csettintett az első korty után, hogy híjják ezt?, és a bíborszín italt tovább kortyolgatva a nevet is ízlelgetni kezdte. Azt mondja, fiam, hogy csongrádi kadarka? Jó név a jó bornak, s alig koccintottak kettőt-hármat, máris rázendített dédanyám nótájára, hogy ej, haj gyöngyvirág, teljes szegfű, szarkaláb, bimbós majoránna, és hangja azon nyomban betöltötte az állomásépületet. Ha kertedbe mehetnék, zengett végig Susánon, piros rózsát szedhetnék, visszhangzott a Hód-tó környékén, szívem megújulna, verdesett a Kincses temető földbesüppedt fejfái fölött, és az emberek abba hagyták a kaszálást, nagyot szippantottak a sarjú széna fűszeres illatából, az asszonyok kezében megállt a rántást kavaró fakanál, a csecsemőkben bennrekedt a sírás, és a harangozó aznap déli tizenkettőkor nem kondította meg a harangokat, hanem kikönyökölt a toronyablakba, úgy hallgatta dédapám szívhez szóló hangját.

Hát így kezdődött a kántorváltás, s folytatódott éjt nappallá téve egy álló hónapon át. Reggel a templomban, este a kocsmában, éjszaka az utcán versengtek a jelöltek, ki-ki a saját korteseivel, míg sorra ki nem dőltek. Egyiknek toroklobja támadt, másiknak hangszálgyulladás, a harmadiknak a mája nem bírta az iramot,

a negyedik kifogyott a szenténekekből, az ötödik a nótákból, s a hatodikat levélben fenyegette meg a hitvese, hogy elhagyja, ha nem megy haza azonnal, a többiek meg belátták, hogy az erdélyi pályázóval szemben körömfeketényi esélyük sincs. Így esett, hogy a harmincadik napon egyedül dédapám maradt állva a vártán – igaz, hogy a tanító és a káplán tartotta kétfelől –, de még akkor is danolta a korteseitől tanult nótát, hogy csongorádi gulyáslegény belefűlt a kútba, szegény szomjan legel, a gulyája itassa meg, a babája ica te, amikor azok ketten hazatámogatták.

Vince újra nekidurálta magát, de ezúttal gyertyát és gyufát is vitt magával a pincébe, és megkönnyebbülten pislogott szét a nagy, bolthajtásos helyiségben, mert egy árva lelket se talált odalent, csak a régtől ismerős árnyak bóklásztak a zugokban és a sötét tölgyfahordók mögött. Az idegek játéka, magyarázta később a többieknek. Meg a rossz lelkiismeret, morfondírozott nagyapám, még ki se hűlt szegény apjuk, s máris a fiókjában kutukálnak a kulcsokért, nem csoda, hogy kísértetet látnak, és egyetlen hajtásra kiitta a poharát, de háromszor egymásután. Közben siránkozás és edénycsörömpölés hangjai törtek át a falon, aztán kakas-kukorékolásé, és nagyapám hitetlenkedve nézte, hogy az asztal túloldalán lassan összegyűrődnek az arcok, majd kismulnak, végül szétesnek, mint mikor a hullámozás cserepekre töri a tükörképet, és félálomban azon töprengett, hogy ugyan, miért virraszt az anyósa ebédlőjében a sógoraival hajnalok hajnalán, amikor a rendes ember még éppen csak ébredszik? A kutyafáját, kell valami okának lenni, hogy itt ülünk, és akkor hirtelen kiválik a homályból a polyák harangozó hórihorgas alakja, a Főkántorné asszony küldi ezt a kávé az uraknak, és kérdezteti, kész van-e a gyászjelentés, mert Mariska vinné a nyomdába.

Nagyapám nem hallja, hogy mit válaszolnak sógorai, vagy hogy válaszolnak-e egyáltalán, mert tagjait édes zsidbadás béklyózza le. Roppant nehéz feladat megoldásán fáradozik: önteni akar magának, de a kancsó mintha gumiból volna, füle összevissza hajlik a kezében, és nem tudja felemelni, mert kilötyög belőle a bor. Amire legközelebb felfigyel, az egy tele pohár éppen a keze ügyében. A harangozó, aki valaha elkártyázta Erdélyt, már nincs a szobában. Józsi az asztalra borulva alszik, Jenő – feje hátrabilvenve – tátott szájjal horkol, Vince – hátát a cserépkályhának támasztva – a földön ül, és ugyancsak húzza a lóbórt. Nagyapám sajnálkozva nézi őket, nahát, hogy megártott nekik ez a kicsi bor, és óvatosan megrázza a fejét, akkor azonban szemé-szája eláll a csodálkozástól, mert vele szemben, a nagy árkus papiros mögött ott ül a Főkántor időtől megsárgult vőlegényingében, fekete szalonkabátban. Az álla ugyan fel van kötve egy összesodort kendővel, de ez alig látszik, mert szépen kifésült ősz szakállá és még mindig dús haja sokat eltakar belőle, a csomó fölötti csücsköket pedig a halottmosdató asszonyok betűrték a kendő alá.

Ott ült egy karnyújtásnyira tőlem – mesélte később nagyanyámnak –, jobb kezében penna, a balban egy nagy pohár kadarka. Igen, Margit, jól hallod, ott ült a halott apád, vörösbort ivott és a saját gyászjelentését olvasta.

A Főkántor tehát egy karnyújtásnyira ül nagyapámtól, egyenes háttal, cseppet sem összetöppedve a haláltól – ha egymás mellett állnának, még mindig nagyobb

lenne egy fejjel a vejénél – jobbában tollal, baljában pohárral. Fejcsóválva olvassa a gyászjelentést, és közben halkan danolgatja a régi kortesnótát, hogy csongorádi gulyáslegény belefűlt a kútba szegény... kortyol egyet a borból, csongorádi, ízlelgeti a szót, majd iszik egy újabb kortyot, cson-go-rá-di, néz nagyapámra szemrehányón, újra szájához emeli a poharat, de most már nem aprózza, egy szuszra lehúzza a maradékot, mert kint harmadszorra kukorékol a kakas. Még mindig jó cűgja van az öregnek, állapítja meg nagyapám, és káprázó szemmel látja, hogy dédapám belemártja tollát a kalamárisba, majd lassan, megfontoltan ráír egy szót a papírosra. Azután komótosan feláll, rákacsint a vejére, klaffogó lakkcipőjében kísétál a verandára, átbllag a leanderek szegélyezte udvaron, és belép a nesztelenül kitáruló pinceajtón a bársonyos, mély feketeségbe, miközben a mézes pálinkát szopogató sirató asszonyok, esküszöm Margit, a saját fülemmel hallottam, a csongorádi gulyáslegény nótáját énekelték.

Kolosszális, micsoda nagyszerű nevet találtál magadnak, sógor uram! Ez a Tongorádi prímán hangzik! Tongorádi Tánkó Péter! Valósággal muzsikál. Hogy tudtál ilyet kitalálni?, lelkesednek és irigykednek a Simon fivérek, amikor nagyapám nem túl szelíd pofonokkal öntudatra ébreszti őket, és kezükbe adja a kész gyászjelentést. Kéznefekvő, nekünk is eszünkbe juthatott volna ez az alliteráció, morog Vince, a költő, de nem jutott, jegyzi meg Józsi. Mondd kérlek, tulajdonképpen miért utánoztad apánk keze írását?, kérdezi Jenő tünődve, nagyapám azonban hallgat, és csak annyit mond később nagyanyámnak, tudod, Margit, úgyse hitték volna el nekem.